

זכויות האדם בשטחים הכבושים

תחת שליטתה של מדינת ישראל, המגדירה עצמה כדמוקרטיה, חיים זה כשני דורות ויותר מיליוני בני אדם משוללי זכויות תחת משטר של כיבוש צבאי ששום זכות אינה מובטחת בו. נוכחותן המסיבית של ההתנחלויות בלב השטחים הכבושים – הנוגדת את המשפט הבינלאומי כשלעצמה – והמדיניות שאומצה לגביהן, יצרו מצב של הפרדה ואפליה ממוסדת, תוך ריקון של עקרון השוויון בפני החוק: באותו שטח טריטוריאלי ותחת אותו שלטון חיות זו לצד זו שתי אוכלוסיות, שמוחלות עליהן מערכות משפט ותשתית נפרדות ומנוגדות במהותן, אך ורק בהסתמך על המוצא הלאומי של התושבים. בשעה שעל האוכלוסייה הפלסטינית מוחל הדין הצבאי, על הישראלים המתגוררים בהתנחלויות חל הדין הישראלי. לאחרונים יש זכויות אזרח מלאות, ואילו הקודמים, התושבים הפלסטיניים – שהמשפט הבינלאומי קובע כי הם זכאים להגנות מיוחדות מהצבא הכובש – נטולי זכויות. מצב דברים מפלה זה, שבו מכלול השירותים, התקציבים והגישה למשאבים הטבעיים מוענק באופן מובחן ונבדל לקבוצות שונות באותה טריטוריה, מהווה הפרה בוטה של עקרון השוויון. להלן תתואר מדיניות ההפרדה והאפליה בשני תחומים: תכנון, בנייה ופיתוח, וחופש התנועה.⁴¹⁹

דחיקת רגליהם של הפלסטינים משטח C⁴²⁰

גודלו של שטח C, המצוי בשליטה ביטחונית ואזרחית של ישראל, הוא כ-60% משטח הגדה. חיים בו, על פי ההערכות, כ-180,000 פלסטינים, ושוכנות בו כל ההתנחלויות (למעט ההתנחלויות שבחברון).⁴²¹ מדינת ישראל נוקטת בשטח זה כלפי התושבים הפלסטינים פרקטיקות שונות שמקשות מאוד את חייהם, ובהן: מניעת תכנון של כפרים פלסטיניים ואכיפה מפלה של חוקי התכנון והבנייה; סגירת שטחים על ידי הגדרתם כשטחי אש או כשמורות טבע; הריסת בורות מים והחרמת עוקבי מים; ועוד. פרקטיקות אלה חוסמות את אפשרויות הבנייה והפיתוח הפלסטיניים בכ-70% משטח C,⁴²² ודוחקות את רגלי התושבים מהאזור. בכך מפרה ישראל את כללי המשפט הבינלאומי ואת החובות המוטלות עליה ככוח הכובש בגדה המערבית, ובראשן החובה לדאוג לטובתה של האוכלוסייה המקומית ולכבד את אורחות חייה.

⁴¹⁹ בקרוב תפרסם האגודה לזכויות האזרח דוח מקיף לגבי מערכת הדינים הכפולה הנוהגת בגדה המערבית. הדוח יתאר את מנגוני החקיקה השונים שבאמצעותם התבססו לאורך שנות הכיבוש שתי מערכות חוק נפרדות – לפלסטינים ולישראלים – החולשות על כל תחומי החיים.

⁴²⁰ להרחבה על הנושאים הנידונים בפרק זה ראו: נגה קדמן, **כפתוך שלה: מדיניות ישראל בשטח C של הגדה המערבית**, בצלם, יוני 2013; **הדרך המלאה לציפוף הפלסטינים במובלעות בשטחי הגדה**, שומרי משפט – רבנים למען זכויות האדם, אוגוסט 2013.

⁴²¹ **כפתוך שלה: מדיניות ישראל בשטח C של הגדה המערבית**, ה"ש 420 לעיל.

⁴²² לאינפורמטיקה הממחישה את האחוזים משטח C החסומים לבנייה ולפיתוח פלסטיניים ראו: **השתלטות על קרקעות חסימת שטחים לשימוש פלסטיני**, אתר בצלם, 30.10.2013.

שתי מערכות תכנון נפרדות ומפלות

בשטח C קיימות שתי מערכות תכנון ואכיפה שונות, המפרידות בין התושבים על בסיס הלאום: מערכת תכנון אחת למתנחלים, ומערכת תכנון אחרת לפלסטינים.⁴²³ למרבית ההתנחלויות יש תוכניות מתאר מפורטות, המאפשרות בנייה, הקמת מבני ציבור והתרחבות עתידית. לעומת זאת, לכפרים וליישובים פלסטיניים רבים באזור C, שחלקם קיימים זה עשרות שנים, אין תכנון ולו מזערי. לרובם אין תוכניות מתאר; במקרה הטוב יש להם "תוכניות תיחום" שמסמנות את גבולות הכפר, ושמטרתן העיקרית, למעשה, היא להגביל את השטח המותר לבנייה למינימום האפשרי. בהתרחבותם הטבעית בשל ריבוי האוכלוסייה רואה המדינה התרחבות "לא חוקית". בכל שנה ניתנים אישורי בנייה ספורים בלבד,⁴²⁴ וכל ניסיון להרחיב או לפתח כפר פלסטיני גורר הוצאת צו הריסה.⁴²⁵ על פי הפרשנות הרחבה של המינהל האזרחי למונח "מבנה", כל פעולה חיונית פעוטה כגון טיוח, תיקון, הצבת מכסה על בור מים קיים, כיסוי מבנה קיים ביריעת פלסטיק או הקמת אוהל ארעי, הופכת ללא-חוקית, וצווי הריסה מוצאים דרך שגרה גם לבורות מים ולמבני שירותים זעירים.⁴²⁶

כך למשל, הוציא המינהל האזרחי בשנת 2007 צווי הריסה לרוב הבתים בכפר ח'רבת זנוטה, השוכן בדרום הר חברון. עמדת המדינה היא כי המבנים אינם חוקיים היות שנבנו ללא היתרים; אלא שבהיעדר תוכנית מתאר, מעולם לא הייתה לתושבי הכפר האפשרות לקבל היתרי בנייה. המינהל האזרחי טוען שאין הצדקה לתכנון ח'רבת זנוטה, בעיקר משום שיש במקום אתר ארכיאולוגי. במהלך הדיונים בעתירה שהגישו תושבי זנוטה והאגודה לזכויות האזרח נגד ההחלטה להרוס את הכפר התבצרה המדינה בעמדתה, והצהירה כי אין לה כל כוונה לקדם פתרון תכנוני או אחר ביחס לכפר ולתושביו. לקראת דיון שנקבע לאמצע אוקטובר 2013 ביקשה המדינה לדחות את הדיון, בטענה כי "בשל טעות" לא ענתה לשאלת בית המשפט מה יעלה בגורלן של המשפחות המתגוררות במקום עם ביצוע צווי ההריסה, וכי תקיים דיון פנימי דחוף בגורלם של תושבי הכפר.⁴²⁷

דוגמה נוספת היא הכפר הפלסטיני סוסיא שבדרום הר חברון. קורותיו של הכפר ב-25 השנים האחרונות כוללות גירושים חוזרים ונשנים של תושביו, מניעת גישה לחלק מאדמותיהם החקלאיות הממוקמות בקרבת ההתנחלות סוסיא, התנכלויות מצד הצבא והמתנחלים, צווי הריסה, עתירות ועתירות-נגד, וניסיונות שלא צלחו מצד התושבים להסדיר את הבנייה בשטח הכפר. ארגון שומרי משפט – רבנים למען זכויות האדם, המייצג את התושבים בבית המשפט, הגיש למנהל האזרחי תוכניות מתאר לכפר. מנגד, בעקבות עתירה של עמותת רגבים, אסר בית המשפט על התושבים להוסיף מבנים ואוהלים, וביוני 2013 הוציא המנהל האזרחי צווי הפסקת עבודה לאוהלים ולחממות

⁴²³ להרחבה על מדיניות התכנון בשטח C ראו: ניר שלו ואלון כהן-ליפשיץ, **התחום האסור: מדיניות התכנון הישראלית**

בכפרים הפלסטיניים בשטח C, במקום – מתכננים למען זכויות תכנון, יוני 2008.

⁴²⁴ מבקשות חופש מידע שהגישו למנהל האזרחי הארגונים בצלם ובמקום – מתכננים למען זכויות תכנון עולה, כי בשנים 2000-2012 הגישו פלסטינים 3,750 בקשות להיתרי בנייה, מתוכן אושרו 211 – 5.6% בלבד. בשנים 2009-2012 אושרו רק 37 בקשות מתוך 1,640 שהוגשו – 2.3% בלבד. הנתונים מובאים ב: **כבתוך שלה: מדיניות ישראל בשטח C של הגדה המערבית**, ח"ש 420 לעיל, בעמ' 14.

⁴²⁵ ראו דוגמאות להריסות שנעשו בשנה החולפת בנספח 2 לדוח זה. אלה הן דוגמאות רק להריסות שנעשו בפועל, ולא להוצאת צווי הריסה. נתונים מלאים על הריסות ועל הוצאת צווי הריסה אפשר למצוא בדוחות השבועיים של משרד

האזרחיים לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), כאן: <http://www.ochaopt.org/reports.aspx?id=104>.

⁴²⁶ ראו דוגמאות לסוגי מבנים שנהרסו בשנה החולפת בנספח 2 לדוח זה.

⁴²⁷ בג"ץ 9715/07 עבד אל-חלים עלי סלים בטאט נ' ועדת המשנה לפיקוח על הבניה. על העתירה, כתבי בית דין והודעות

לעיתונות באתר האגודה לזכויות האזרח: <http://www.acri.org.il/he/?p=21163>. ראו גם: עמירה הס, **המדינה**

מבקשת לפנות כפר פלסטיני מפני שיש בו חורבות עתיקות, הארץ, 11.10.2013.

שהוקמו במקום.⁴²⁸ בסוף אוקטובר נדחתה תוכנית המתאר שהוגשה ביוזמת תושבי הכפר, והוצאו צווי הריסה סופיים למבנים החדשים. לכפר ולנציגיו ניתנו 60 יום לפנות לערכאות.⁴²⁹

על פי נתוני עמותת במקום – מתכננים למען זכויות תכנון,⁴³⁰ לא הופקדה בשנתיים האחרונות אף תוכנית מתאר ראויה לציון לפיתוח ולהרחבה למגורים (שאינה תוכנית מוגבלת וספציפית, כגון לבית ספר, למרפאה או לכביש) בעבור פלסטינים בשטח C. לעומת זאת הופקדו, אושרו ופורסמו⁴³¹ עשרות תוכניות מתאר להתנחלויות בכל רחבי הגדה (כגון עלי, עפרה, איתמר, סנסנה, נופי פרת והמאחז ברוכין).

גם היבטים אחרים של מדיניות התכנון מיושמים באופן מפלה. כך למשל, בעוד המדינה טוענת שאין אפשרות להסדיר את הכפר ח'רבת זנוטה באמצעות תכנון בשל האתר הארכיאולוגי שבמקום, ביישוב היהודי שבתל רומיידה, הממוקם על אתר ארכיאולוגי חשוב, הוסדרה ההתיישבות והושקעו סכומי כסף אדירים בשימור המבנים בצד מתן אפשרות לפיתוח היישוב. לאחרונה אף פורסם כי החטיבה להתיישבות בהסתדרות הציונית, שמתוקצבת בכספי ציבור, מימנה עבודות תשתית ב-400 אלף ש"ח במאחז הלא-מורשה נגוהות שבהר חברון, על אף שהעבודות בוצעו ללא היתרי בנייה, ובניגוד להנחיות היועץ המשפטי לממשלה, ולפיהן אין להעביר כספי ציבור לעבודות ללא היתר.⁴³²

היבט נוסף של אפליה בתכנון בגדה המערבית נוגע לסוגיית **הייצוג בגופי התכנון**. ישראלים בגדה המערבית נהנים מייצוג ניכר של האינטרסים שלהם בוועדות השונות, והם שותפים מלאים להליכי התכנון הנוגעים להם, בהנפקת רישיונות ובפיקוח על בנייה. מנגד, הפלסטינים החיים בשטח C מודרים כליל ממערכת התכנון, ואין להם כל יכולת השפעה בעניין תוכניות מתאר ליישוביהם. מדיניות התכנון והבנייה של המינהל האזרחי אינה מביאה בחשבון את אורחות חייהם ואת טובתם, וגורמת לפגיעה בשורה של זכויות אדם.

היעדר התכנון משליך גם על **אספקת שירותים בסיסיים** כגון תשתיות מים, חשמל וביוב: תושבים פלסטינים רבים חיים ללא חיבור לרשת החשמל ונאלצים לקנות מים במכליות במחיר מופקע.⁴³³ במצב הקיים, על התושבים לבחור בין שתי אפשרויות – שתיהן גרועות: להמשיך ולבנות על אדמותיהם הפרטיות ללא היתרים, וכך להפוך ל"פורעי חוק" בעל כורחם ולחיות בחשש מתמיד מפני הריסה, או לעקור לאזורי A ו-B ולאבד את הנכס היחיד שברשותם – הקרקע של המשפחה.

⁴²⁸ ראו: **ח'רבת סוסיא**, באתר צלם, 10.6.2013; **בנתוך שלה: מדיניות ישראל בשטח C של הגדה המערבית**, ה"ש 420 לעיל, בעמ' 28-31; חיים לוינסון, **המינהל האזרחי פתח בהליכים להריסת הכפר הפלסטיני סוסיא**, הארץ, 27.6.2013; **רגבים נגד סוסיא**, הטלוויזיה החברתית, 4.7.2013.

⁴²⁹ נמסר לאגודה לזכויות האזרח במייל מארגון שומרי משפט בתאריך 3.11.2013.

⁴³⁰ נמסר לאגודה לזכויות האזרח במייל מעמותת במקום בתאריך 3.11.2013.

⁴³¹ ההליך התכנוני כולל שלושה שלבים: הראשון – הפקדה לעיון הציבור ולהגשת התנגדויות, השני – אישור למתן תוקף והשלישי – פרסום למתן תוקף.

⁴³² **החטיבה להתיישבות מימנה בנייה ללא היתרים, בניגוד להנחיות היועץ**, הארץ, 19.8.2013. בכתבה מובאת תגובת החטיבה להתיישבות, ועל פיה: "אלה הן טענות שעלו כבר בעבר, לגבי חוקיות הבנייה ביהודה ושומרון, בין היתר, בדו"ח טליה ששון ואשר קיבלו תשובה מפורטת לרבות רשימת יישובים בתחום מדינת ישראל ללא תוכנית מתאר בתוקף [...] כל פעולות החטיבה להתיישבות הטענות היתרים, נעשות בהתאם להיתרים עקרוניים המונפקים על ידי ועדות התכנון, בהתאם לסמכויותיהן [...] כל הפעילות נעשית בשקיפות ולעין החמה, עובדה שלא ניתן להכחיש. הטענה לפיה החטיבה להתיישבות כביכול חזרה לממן בנייה בלתי חוקית, הינה טענה מקוממת. החטיבה להתיישבות לא מימנה ואינה מממנת, כאמור לעיל, בנייה בלתי חוקית כלשהי".

⁴³³ ראו למשל את סיפורו של הכפר אלעקבה והניסיונות לחברו לתשתית המים, ב: **אלעקבה: כפר מיושב**, דף מידע באתר האגודה לזכויות האזרח, ספטמבר 2012.

הכרזה על שטחי אש

תושבי הכפרים באזור המכונה "מסאפר יטא" שבדרום הר חברון מנהלים אורח חיים מסורתי ייחודי: רבים מהם חיים במערות או בסמוך למערות ומתפרנסים מחקלאות ומרעיית צאן. רובם נולדו למשפחות שחיות באזור זה עשורים רבים, שנים רבות לפני 1967. בשנת 1999 חידש צה"ל צו המכריז על אזור מגוריהם שטח אש, והוציא לתושבים צווי פינוי בטענה כי הם אינם תושבי קבע, וזאת בהתעלם מאורח חייהם המיוחד ומתרבותם החקלאית העתיקה. בנובמבר 1999 פינו כוחות הביטחון בכוח כ-700 תושבים. מיד לאחר הגירוש הגישו האגודה לזכויות האזרח ועורך הדין שלמה לקר שתי עתירות לבג"ץ בשם התושבים,⁴³⁴ ובית המשפט הורה למדינה לאפשר לתושבים לשוב לבתייהם ולהתיר להם לרעות את צאנם על אדמותיהם בזמן שההליכים נמשכים. ההליכים התמשכו שנים ארוכות.

באוגוסט 2012 הודיעה המדינה כי תושביהם של ארבעה מבין 12 הכפרים השוכנים בשטח האש יוכלו להמשיך להתגורר באזור, ובג"ץ הורה למחוק את העתירות בלי לפסוק לגופו של עניין. בינואר 2013 הגישה האגודה לזכויות האזרח עתירה מחודשת בשם 108 מתושבי הכפרים העומדים בפני גירוש. בג"ץ הוציא צו ביניים ארעי המורה למדינה להימנע מלהעביר בכפייה את העותרים ואת בני משפחותיהם מבתייהם עד למתן החלטה אחרת. לקראת סוף 2013 קיבלו העותרים והמדינה את הצעת בית המשפט לפתוח בהליך של גישור, כדי לנסות להגיע לפשרה שתהיה מוסכמת על שני הצדדים. בית המשפט מינה את השופט בדימוס יצחק זמיר כמגשר, והקציב להליך הגישור ארבעה חודשים, עם אפשרות להארכה.

שטחים שהוגדרו שטחי אש מהווים כ-18% משטח הגדה המערבית וכמעט 30% משטח C.⁴³⁵ מתגוררים בהם 5,000 פלסטינים בקירוב, בעיקר בדווים ורועים, הנמנים עם החלשים והפגיעים ביותר שבקרבת תושבי הגדה המערבית.⁴³⁶ רבות מהקהילות התגוררו במקום קודם שנסגר השטח. בשל ההגבלות הצבאיות גישתם לשירותי חינוך ובריאות מוגבלת, והם חיים ללא תשתיות מים, תברואה וחשמל. נוסף על כך, צמצום הגישה לשטחי המרעה פוגע בפרנסתם ובמחייתם.⁴³⁷

⁴³⁴ בג"ץ 517/00 תמאמדה נ' שר הביטחון ובג"ץ 1199/00 אבו עראם נ' שר הביטחון. להרחבה על הכפר ועל ההליכים בעתירות ראו: **תושבי הכפרים באזור "מסאפר יטא" ("שטח אש 918") בדרום הר חברון**, דף מידע באתר האגודה לזכויות האזרח, ינואר 2013. דף המידע נכתב בשיתוף שומרי משפט – רבנים למען זכויות האדם ושוברים שתיקה. ראו גם: **שטח אש 918**, הטלוויזיה החברתית, 4.9.2013; **החיים ב"שטח אש": קהילות מסאפר יטא**, משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), מאי 2013; **כבתוך שלה: מדיניות ישראל בשטח C של הגדה המערבית**, ה"ש 420 לעיל, פרק 2: דרום הר חברון – איום בהרס ובגירוש; חיים לוינסון, **שטח אש 918: כל הרעות החולות של הכיבוש**, הארץ, 28.9.2013.

⁴³⁵ **ההשפעה ההומניטרית של "שטחי אש" שהוכרזו על ידי ישראל בגדה המערבית**, משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), אוגוסט 2012.

⁴³⁶ ראו למשל את סיפורה של הקהילה הבדווית בח'רבת ראס אל אחמר שבבקעת הירדן, ב: **מעקב הומניטרי – דוח חודשי יולי 2013**, משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), בעמ' 9.

⁴³⁷ **ההשפעה ההומניטרית של "שטחי אש" שהוכרזו על ידי ישראל בגדה המערבית**, ה"ש 435 לעיל; **מעקב הומניטרי יולי 2012**, האו"ם – המשרד לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA); **שטחי אש בגדה המערבית** (מפה), האו"ם – המשרד לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), אוגוסט 2012; **שטח C של הגדה המערבית: סוגיות הומניטריות מעוררות דאגה**, האו"ם – המשרד לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), ינואר 2013.

הקצאת אדמות מדינה

עד 1967, מרבית השטח שמוגדר כיום במנהל האזרחי כאדמות מדינה לא נחשב לרכוש ממשלתי, אלא לרכוש פלסטיני פרטי. בשנות שלטונה של ישראל בגדה המערבית הוכרזו כמיליון דונם אדמות מדינה, ולאחר שהושלמו הליכי ההכרזה דאגה ישראל לכלול כמעט את כל אדמות המדינה המוכרזות בתחום השיפוט של המועצות האזוריות והמועצות המקומיות של ההתנחלויות.⁴³⁸ משמעות הדבר היא חסימה מוחלטת של אפשרות לשימוש פלסטיני במקרקעין אלה.

לאחרונה, בעקבות עתירת חופש מידע שהגישו האגודה לזכויות האזרח ובמקום – מתכננים למען זכויות תכנון, נחשפו נתונים על הקצאת אדמות מדינה לגורמים ישראלים ופלסטיניים בשטח C. מהנתונים שמסר המינהל האזרחי עולה כי מאז 1967 הוקצו לגורמים פלסטיניים רק 8,600 דונם – כ-0.7% מאדמות המדינה באזור C. לעומת זאת, הקצה המינהל האזרחי לגורמים ישראלים כ-51% מאדמות המדינה בשטח זה: כ-400,000 דונם (כ-31% מכלל אדמות המדינה באזור C) להסתדרות הציונית העולמית, שעוסקת בפיתוח התנחלויות; כ-103,000 דונם (כ-8%) לחברות סלולר ישראליות ולרשויות המוניציפליות של ההתנחלויות (המועצות המקומיות והאזוריות); וכ-160,000 דונם (כ-12%) למשרדי ממשלה ולחברות תשתית ישראליות כמו בזק, חברת החשמל ומקורות.⁴³⁹

יצוין כי מדובר בהערכה בלבד, שכן המדינה הודתה שאין בידיה נתונים מדויקים לגבי היקף הכולל של אדמות המדינה שבגדה המערבית או שבאזור C, וגם לא לגבי היקף ההקצאות לגורמים השונים, וכי הפער שבין הנתונים שבידיה לבין הנתונים האמיתיים "יכול להגיע לעשרות (!) אחוזים".⁴⁴⁰ כלומר, המדינה הודתה כי אין ברשותה בסיס נתונים שיאפשר לה ניהול תקין של אדמות המדינה בגדה – משאב שלפי המשפט הבינלאומי אמור לשמש לטובת הציבור הפלסטיני בשטח הכבוש. העובדה שניהול אדמות המדינה שבשטחים נעשה בחוסר שקיפות ותוך הפרה של כללים בסיסיים של מינהל תקין אינה מקרית: מצב שבו אין כל ודאות ביחס לאדמות המדינה – מה היקפן, כמה מהן הוקצו ולמי – פותח בפני הרשויות אפשרויות כמעט בלתי מוגבלות למניפולציות.

הריסת בורות מים

רבים מהפלסטינים המתגוררים בגדה המערבית סובלים ממחסור במים, מאספקת מים בלתי סדירה ומאיכות מים ירודה. המחסור מחמיר בחודשי הקיץ ובשנים שחונות.⁴⁴¹ על פי נתוני משרד הא"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), למעלה מ-70% מהקהילות הממוקמות בשלמותן או ברובן בשטח C אינן מחוברות לרשת המים, ובכמה מהן צריכת המים היא רק חמישית מהכמות המומלצת על ידי ארגון הבריאות העולמי.⁴⁴² בשנים האחרונות נחסמה בפני הפלסטינים הגישה

⁴³⁸ [השתלטות על קרקע פלסטינית באמצעות הכרזה על אדמת מדינה בגדה המערבית](#), אתר בצלם, 29.9.2013; ניר שלו, [באיצטלה של חוקיות: הכרזות על אדמות מדינה בגדה המערבית](#), בצלם, פברואר 2012.

⁴³⁹ עת"מ 40223-03-10 במקום – מתכננים למען זכויות תכנון נגד המינהל האזרחי בגדה המערבית. לכתבי בית הדין ולנתונים שנחשפו בעקבות העתירה ראו: [היקף אדמות המדינה שבטחים והקצאתן לגורמים שונים](#), באתר האגודה לזכויות האזרח, אפריל 2013.

⁴⁴⁰ [כתב תשובה מתוקן מטעם המשיבים](#) בעת"מ 40223-03-10 במקום – מתכננים למען זכויות תכנון נגד המינהל האזרחי בגדה המערבית, ה"ש 439 לעיל (סימן הקריאה במקור).

⁴⁴¹ ראו למשל: [מאחורי המכלים השחורים](#), הטלוויזיה החברתית, 4.9.2013; [מי מייבש את דרום ההר, הטלוויזיה החברתית](#), 11.7.2013; [כתב תשובה של: מדיניות ישראל בשטח C של הגדה המערבית](#), ה"ש 420 לעיל, בעמ' 15-17; [א-דיק מתייבשת](#), הטלוויזיה החברתית, 17.4.2012.

⁴⁴² [שטח C של הגדה המערבית: סוגיות הומניטריות מעוררות דאגה](#), ה"ש 437 לעיל.

לכמה ממקורות המים, משום שאזורים גדולים נסגרו לצורכי התחלופות, הוגדרו שטחים צבאיים, או שמתחילים השתלטו עליהם.⁴⁴³ משפחות במספר גדל והולך תלויות במים יקרים ממכליות, ונאלצות לנצל אחוז ניכר מהכנסתן לצורך רכישתם. למצב זה השלכות קשות על תנאי החיים של התושבים ועל זכויותיהם הבסיסיות, במיוחד הזכות לבריאות, הזכות לפרנסה (בשל הצורך במים לחקלאות ולהשקיית בעלי חיים) והזכות לחיים ולקיום בכבוד.

על המצוקה מוסיפים המינהל האזרחי וכוחות הביטחון, שהורסים בורות מים בשטח C בשל היעדרם של היתרי בנייה. חלק גדול מהבורות משמשים את התושבים זה עשרות ומאות בשנים, כך שאין מדובר בבנייה "חדשה", אלא לכל היותר בשיפוץ, בניקוי או בכיסוי של בורות קיימים כדי להגן על מי הגשמים הנאגרים בהם מפני זיהומים, או כדי למנוע מפגע בטיחותי.⁴⁴⁴ בניגוד לחוקי התכנון והבנייה, פקחי המינהל האזרחי אינם מסתפקים בהסרת הבנייה החדשה – זו שבוצעה ללא היתר בנייה, כגון מכסה הבור – אלא הורסים את הבורות באופן שמוציא אותם מכלל שימוש.

לעתים קרובות ההריסות מתבצעות ביישובי סָפָר, שאינם מחוברים לרשת מים, ושהבורות הם מקור המים היחיד של תושביהם. אלה – עובדי אדמה ורועים – תלויים למחיתם ממש במי הבורות, והריסתם הופכת את חייהם לבלתי נסבלים. ההריסות מתבצעות בלי שמופעל שיקול דעת הומניטרי ובלי להציע לתושבים פתרונות חלופיים, וכך משמשות כלי נוסף למניעת התבססותם של היישובים והתרחבותם, ולדחיקת רגליהם של הפלסטינים מהאזור.

על פי נתוני משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), בשנים 2009-2012 הרסו הרשויות הישראליות 90 בורות מים, 61 בארות ו-17 מאגרי מים של פלסטינים בשטח C.⁴⁴⁵ ההריסות נמשכו גם בשנת 2013.⁴⁴⁶ בפגישה שקיימו בדצמבר 2012 נציגי האגודה לזכויות האזרח ושומרי משפט – רבנים למען זכויות אדם עם נציגי המינהל האזרחי, ציינו האחרונים כי חוקי התכנון והבנייה מציבים תנאים לא פשוטים, וכי מתקיימת עבודת מטה לניסוח תקנות בעניין תכנון בורות מים, שמטרתה להקל על תהליכי קבלת ההיתר ולאפשר "להחריג" בורות ישנים מהצורך לקבל היתר על עבודות תחזוקה ומיגון. באפריל 2013 ביקשו הארגונים להתעדכן בעבודת המטה אך לא קיבלו תשובה עניינית, ולמיטב ידיעתנו המצב בשטח נותר ללא שינוי.

הפרת הדין הבין-לאומי

במדיניותה בשטח C מפרה ישראל בבוטות את כללי המשפט הבין-לאומי ההומניטרי, משום שאינה ממלאת את החובות המוטלות עליה בהיותה הכוח הכובש בגדה המערבית. בין היתר, המדינה הכובשת חייבת לשמור על המצב שהיה קיים בשטח ערב הכיבוש ולדאוג לטובת תושביו, שזוכים

⁴⁴³ לעניין השתלטות מתחלים על מעיינות בגדה המערבית ראו: [אל המעיין: ההשפעה ההומניטרית של השתלטות](#)

[מתחלים על מעיינות פלסטינים](#), האו"ם – המשרד לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), מרץ 2012.
⁴⁴⁴ יש להבהיר כי לא מדובר בבארות שאיבה או בשימוש במי תהום. בור מים (cistern) הוא מאגר מים עגול שעומקו עד כחמישה מטרים, המשמש לאיסוף מי הגשמים הזורמים על פני השטח. בשל מבנהו הוא זקוק לתחזוקה שוטפת שכוללת ניקוי ודיפון תקופתיים. לעמדת המינהל האזרחי, כפי שנמסרה לאגודה לזכויות האזרח ולשומרי משפט – רבנים לזכויות האדם בפגישה ביום 27.12.2012, שיפוץ או ניקוי של בור עתיק, באופן שאינו משנה את צורתו או את גודלו, אינו מצריך היתר בנייה. למרות זאת, לארגונים הגיע מידע על בורות ששופצו באופן זה והוצאו להם צווי הריסה.

⁴⁴⁵ הנתונים מובאים בדוח [כפתוך שלה: מדיניות ישראל בשטח C של הגדה המערבית](#), ה"ש 420 לעיל, בהתבסס על

מייל ממשרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA) מתאריך 25.4.2013.

⁴⁴⁶ דוגמאות ראו בנספח 2 לדוח זה.

למעמד של "מוגנים". אסור למדינה הכובשת לפגוע במתקנים אזרחיים החיוניים להשרדותם של התושבים בשטח הכבוש.⁴⁴⁷ על הכוח הכובש מוטלת גם החובה להבטיח את הסדר, את הביטחון, את החיים הציבוריים ואת רווחת האוכלוסייה המוגנת בשטח הכבוש,⁴⁴⁸ ולספק את צרכיהם של התושבים בכל תחומי החיים.

לפיכך, לא זו בלבד שהיה על ישראל להכיר אוטומטית ביישובים שהיו קיימים בשטח ערב הכיבוש, אלא אף היה עליה לאפשר לתושביהם תכנון ובנייה עתידיים בהתחשב בגידול הטבעי, באורחות חייהם המסורתיים וברצונם לשפר את תנאי חייהם. בעניין בורות המים, כיוון שישראל נושאת באחריות לגורלה ולרווחתה של האוכלוסייה, חובתה לספק מים לתושבי הגדה. במקומות שבהם הרשויות הישראליות הורסות מאגרי מים מטעמי תכנון, חובתן להבטיח לאוכלוסייה שנפגעה מההריסה אספקה חלופית זמינה ונגישה של מים נקיים וראויים לשימוש, בכמות שתבטיח את צרכיה.

לעניין שטחי האש, שימוש בשטח כבוש לצרכים צבאיים כלליים מנוגד לדין הבינלאומי, שעל פיו הכוח הכובש אינו רשאי להשתמש בשטח הכבוש כרצונו. המפקד הצבאי מחויב להימנע מפגיעה בזכויות התושבים המקומיים ובמשאביהם, אלא אם הדבר הכרחי לצורכי ביטחון נקודתיים, שנוגעים לפעילות הצבאית בשטח.⁴⁴⁹ הדין הבינלאומי גם אוסר על העברה בכפייה של תושבים מוגנים, אלא במקרי חירום ובאופן זמני, בעיקר לצורך הגנה על האוכלוסייה.⁴⁵⁰

לעניין אדמות המדינה, ישראל מחזיקה באדמות בשטח הכבוש כנאמן, ועליה לשמר אותן ולפתחן לטובת האוכלוסייה הפלסטינית המקומית. לפיכך, השימוש באדמות מדינה לצורך בניית התנחלויות או פיתוח תשתיות ואזורי תעשייה שלא לטובת האוכלוסייה הפלסטינית מהווה הפרה של המשפט הבינלאומי.

הגבלות על חופש התנועה

על רקע השיפור הניכר במצב הביטחוני הוקל בשנים האחרונות מצבם של הפלסטינים תושבי הגדה המערבית בכל הקשור לחופש התנועה: מחסומים וחסומות בתוככי הגדה הוסרו או נפתחו, והותרה מחדש תנועת פלסטינים בכבישים מסוימים. בסוף שנת 2012 הסירה ישראל את מגבלות התנועה בין בקעת הירדן לשאר הגדה המערבית;⁴⁵¹ בחודש הרמדאן מאפשרת ישראל את כניסתם של מאות אלפי פלסטינים לירושלים המזרחית לתפילות יום השישי.⁴⁵² עם זאת, עדיין מוטלות בגדה

⁴⁴⁷ סעיף 54 לפרוטוקול הראשון משנת 1977 הנלווה לאמנות ג'נבה משנת 1949. פרופ' אייל בנבנשתי, **חוות דעת מומחה בעניין הריסה של מבנים הנחוצים להשרדות האוכלוסייה האזרחית המוגנת עקב העדר היתר בנייה**. חוות הדעת הוגשה לבקשת שומרי משפט – רבנים לזכויות האדם במסגרת בג"ץ 5667/11 מועצת כפר דיראת רפאעיה נ' ראש המנהל האזרחי.

⁴⁴⁸ תקנה 43 לתקנות האג.

⁴⁴⁹ **המדינה מתעלמת מדיני הכיבוש בהודעתה בנוגע לשטח אש 918**, אתר בצלם, 27.8.2012.

⁴⁵⁰ להרחבה על הפרות המשפט הבינלאומי ראו: **כבתוך שלה: מדיניות ישראל בשטח C של הגדה המערבית**, ה"ש 420 לעיל, פרק 6: הפרות של המשפט הבינלאומי.

⁴⁵¹ זאת בעקבות פניות חוזרות ונשנות של האגודה לזכויות האזרח. ראו: **צה"ל הודיע כי יסיר את ההגבלות על תנועת**

פלסטינים בבקעת הירדן, אתר האגודה לזכויות האזרח, 15.10.2012.

⁴⁵² דיווחי משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA): **הגנה על אזרחים – דוח שבועי 9-15 ביולי 2013**, **הגנה על אזרחים – דוח שבועי 16-22 ביולי 2013**. OCHA מציינים כי למרות ההקלות, "כבשנים קודמות נמשך יישומם של קריטריוני גיל ודרישות להיתרים, והאיסור על גישתם של פלסטינים מרצועת עזה לעיר נותר בעינו" (**הגנה על אזרחים – דוח שבועי 30 ביולי – 5 באוגוסט 2013**).

המערבית מגבלות על תנועתם של פלסטינים, בעיקר על כניסתם ל"מרחב התפר" שמערב לגדר ההפרדה ולאזורים הסמוכים להתנחלויות, וכן לאזורים שהוגדרו שטחי אש ושמורות טבע. גם בחברון קיימות עדיין מגבלות תנועה חמורות.⁴⁵³ המדיניות בעניין חופש התנועה, כפי שהיא משתקפת מהמצב בשטח, היא שיש להבטיח את תנועתם החופשית והבטוחה של מתנחלים, לאפשר להם לקיים חיים תקינים ונורמליים ולהפריד אותם ככול האפשר מהפלסטינים; וכי פגיעה בזכויות היסוד של הפלסטינים היא תוצר לוואי סביר של הפרדה זו.

ההקלה היחסית שהונהגה בשנים האחרונות משתקפת בכך שנושא ההגבלות על חופש התנועה בולט פחות בשיח הציבורי ובתקשורת. גדר ההפרדה הפכה לעובדה קיימת,⁴⁵⁴ ומשטר האפליה וההפרדה בתנועה, הממומש בגדה זה כעשור, התקבע והפך להרגל ולעובדת חיים "טבעית", וכמעט שלא מעורר עוד עניין או תמיהה. דווקא משום כך בחרנו השנה לשוב ולהפנות את הזרקור למצב זה – שאין בו שום דבר סביר או "טבעי" – שבו יכולתו של אדם לנוע נגזרת משיוכו הלאומי: שורה של צווים ופקודות החלות במובחן על פלסטינים בלבד מקשות הן על תנועת התושבים בין אזורים השונים של הגדה והן על תנועתם בתוך כל אזור; לעומת זאת, תנועת ישראלים מותרת כמעט ללא הגבלה במרבית שטחי הגדה.⁴⁵⁵

הפרדה בכבישים

כחלק ממפעל ההתנחלויות, ועל בסיס מדיניות ההפרדה בין מתנחלים לפלסטינים, נסללו צירי תנועה רבים בין ההתנחלויות לבין עצמן, ובין לבין ישראל. למן ראשית האינתיפאדה השנייה, בסוף שנת 2000, יצרו כבישים אלה יצרו משטר של הגבלות תנועה נרחבות על הפלסטינים.

ההקלות שחלו בשנים האחרונות בחופש התנועה מתבטאות גם בפתחה מחדש של כבישים לתנועת פלסטינים – בין שבעקבות עתירות לבג"ץ⁴⁵⁶ ובין שלנוכח השקט היחסי והשיפור במצב הביטחוני. כך למשל, ביולי 2013 נפתחו לתנועת פלסטינים שני כבישים ראשיים המובילים אל הערים רמאללה וחברון, ובכך הקלו על גישתם של עשרות אלפי בני אדם לשירותים ולמקורות מחיה; ב-12 השנים האחרונות היה כביש הגישה הראשי לעיר חברון חסום, בנימוק של צורכי הביטחון של ההתנחלות הסמוכה בית חגי.⁴⁵⁷

⁴⁵³ לרקע ולעדכונים על ההפרדה בתנועה בחברון ראו: [מרכז העיר חברון](#), אתר בצלם.

⁴⁵⁴ [השפעה ההומניטרית של הגדר](#), משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), יולי 2013.

⁴⁵⁵ צו המפקד הצבאי אוסר על כניסתם של ישראלים לשטחי A שבגדה המערבית. שטחים אלה מהווים כ-18% משטח הגדה, וכוללים רק את הערים הפלסטיניות.

⁴⁵⁶ ראו עתירות האגודה לזכויות האזרח: בג"ץ 2150/07 [עלי חסיין מחמוד אבו צפיה נגד שר הביטחון](#) ("בג"ץ כביש 443") (פס"ד מיום 29.12.2009). לרקע ולכתבי בית דין: <http://www.acri.org.il/he/?p=1770>; בג"ץ 3969/06 [אלחורב נגד מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית](#) (פס"ד מיום 22.10.2009). לרקע ולכתבי בית דין:

<http://www.acri.org.il/he/?p=1328>. לעניין כביש 443 יש לציין, כי בג"ץ אמנם קיבל את העתירה וקבע כי סגירת הכביש אינה מידתית, אולם הותיר למפקד הצבאי שיקול דעת רחב באשר לאופן יישום פסק הדין, במידה אשר רוקנה את החלטה מתוכנה. בפועל, הותר לפלסטינים לעלות על הכביש בשתי נקודות בלבד, ולרדת ממנו בשתי נקודות אחרות, שעה שהשימוש ההיסטורי המרכזי בו, לשם כניסה לרמאללה, נותר אסור. נוסף על כך, המחסומים בנקודות העלייה אינם פועלים באופן רציף, והבדיקות בהן ארוכות ומחמירות, דבר המונע, הלכה למעשה, שימוש של פלסטינים בכביש. במקביל שוכלל מערך כבישים חלופי, לפלסטינים בלבד, המוביל בין כפרי האזור לרמאללה, בדרך האורכת זמן רב על כביש פנימי רעוע ומסוכן.

⁴⁵⁷ [מעקב הומניטרי – דוח חודשי יולי 2013](#), ה"ש 436 לעיל.

עם זאת, עשרות קילומטרים מכבישי הגדה עדיין **מוקצים לשימוש הבלעדי, או הכמעט בלעדי, של ישראלים**, ובראש וראשונה של מתנחלי הגדה המערבית.⁴⁵⁸ על הפלסטינים אף נאסר לחצות חלק מהכבישים הללו בכלי רכב, באופן שמגביל את גישתם לכבישים סמוכים נוספים, שעליהם לא חל לכאורה האיסור. המגבלות על תנועת הפלסטינים בכבישים אינן מעוגנות בכתב – לא בחקיקה הצבאית ולא בכל החלטה רשמית אחרת; מדובר בפרקטיקה שמיישמים חיילים ושוטרי מג"ב על סמך הוראות בעל-פה בלבד.

בד בבד עם הגבלת תנועתם של הפלסטינים בכבישים המיועדים למתנחלים, ולכאורה כחלופה בעבור הפלסטינים המנועים משימוש בכבישים רבים, ביסס צה"ל בשנים האחרונות את מדיניות הפרדת התנועה באמצעות סלילת כבישים נפרדים לפלסטינים, המכונים כבישי "מרקם חיים". כבישים אלה, שלצורך סלילתם הופקעו אדמות פרטיות של פלסטינים,⁴⁵⁹ מנציחים את הדרתם ואת הרחקתם של הפלסטינים מרשת הכבישים המרכזית שבגדה המערבית. כך, בעוד ישראלים נוסעים בכבישים מהירים במפלסים העליונים, הפלסטינים נאלצים לנסוע בכבישים נפרדים שאיכותם ירודה במפלס התחתון.

מחסומים וחסומות

על פי נתוני בצלם,⁴⁶⁰ בפברואר 2013 עמד מספר המחסומים הקבועים המוצבים בגדה המערבית על 98. מתוכם, 58 הם מחסומים פנימיים המוצבים בעומק הגדה, הרחק מהקו הירוק. נתון זה כולל גם 17 מחסומים המוצבים באזור H2 בחברון, שבו שוכנות נקודות ההתנחלות הישראליות. חלק מהמחסומים הופרטו באופן מלא או חלקי, ומאוישים במאבטחים אזרחיים מושיים המועסקים על ידי חברות שמירה פרטיות בפיקוח מנהלת המעברים במשרד הביטחון.

נוסף על המחסומים הקבועים קיימים ברחבי הגדה מאות מכשולים פיזיים בלתי מאוישים, הכוללים קוביות בטון, סוללות ותלוליות עפר, שערי דרך (שערי מתכת החוסמים את הדרך), גידורי כבישים (גדרות בטון המונעות מעבר חופשי בכביש או חצייתו) וחפירות. חסימות אלו מונעות מעבר כלי רכב גם במצבי חירום, ומגבילות הולכי רגל רבים המתקשים לעקוף אותן: קשישים, חולים, נשים בהיריון וילדים קטנים. נוסף עליהם נפרסים בכל חודש מאות מחסומי פתע – מחסומים הפועלים שעות אחדות בכל פעם, בלא תשתית קבועה בשטח.⁴⁶¹

"שטחי ביטחון מיוחדים" (שב"מים) האסורים בכניסת פלסטינים

למניעת הגישה בפני פלסטינים לשטחי ההתנחלויות הצטרף בעשור האחרון מכשול נוסף, שנועד למנוע את אפשרות התנועה בשטחים נרחבים המקיפים את ההתנחלויות. כך, בשנת 2002, בעקבות אירועי האינתיפאדה השנייה, הודיע הצבא על הקמת "אזורי חיץ" המקיפים את הגבולות

⁴⁵⁸ על פי נתוני בצלם, נכון לפברואר 2013 מדובר ב-67 ק"מ. [מחסומים, חסימות פיזיות וכבישים אסורים](#), אתר בצלם, 12.3.2013.

⁴⁵⁹ בצלם, [אי תנועה: שלילת חופש התנועה של פלסטינים בגדה המערבית](#), אוגוסט 2007, בעמ' 76-78.

⁴⁶⁰ [מחסומים, חסימות פיזיות וכבישים אסורים](#), ה"ש 458 לעיל.

⁴⁶¹ [תנועה וגישה בגדה המערבית – דף נתונים](#), המשרד לתאום עניינים הומניטאריים של האו"ם (OCHA), ספטמבר 2012.

החיצוניים של כמה התנחלויות ושנועדו לספק להן מרחב הגנה. שטחים אלה, שכונו "שטחי ביטחון מיוחדים" ("שב"מים"), נתחמו באמצעות גדרות, שבילי סיור, חיישנים אלקטרוניים ומצלמות.⁴⁶² השב"מים הוכרוזו שטח צבאי סגור, ונאסרה כניסת אנשים לשטח התחום בין הגדרות; אולם למרות שהם נועדו לשמש "שטח הרתעה" ריק מאדם, השב"מים פתוחים לגישה חופשית של המתנחלים, ללא פיקוח.⁴⁶³

בתחומי השב"מים נכללות גם אדמות חקלאיות בבעלות פלסטינית פרטית. בד בבד עם סגירת השטחים גובש נוהל שמאפשר לפלסטינים בעלי אדמות חקלאיות שנכלאו בשטח זה (וכן לבני משפחתם הגרעינית ולעובדיהם) להיכנס כדי לעבד את אדמותיהם, בכפוף לתיאום מוקדם עם גופי המנהל האזרחי. החקלאים הפלסטינים המבקשים להיכנס לאדמתם נדרשים להוכיח בעלות על הקרקע ולתאם עם המנהל האזרחי את מועד כניסתם לשטח.⁴⁶⁴

משטר ההיתרים ב"מרחב התפר"

בשנת 2003 החלה ישראל להפעיל משטר הפרדה רחב וממוסד בשטחי "מרחב התפר" – השטחים הכלואים בין גדר ההפרדה לבין הקו הירוק. השטחים האמורים הוכרוזו שטח סגור, וכל פלסטיני, גם אם היה תושב המקום כל חייו, חייב בהיתר אישי או בתעודת תושב מרחב תפר, כדי לעבור, לחיות או לעבוד באזור. לעומת זאת, לישראלים ולתיירים יש היתר כללי לשהות בשטחים אלה.⁴⁶⁵

כדי לקבל היתרים לשהייה ב"מרחב התפר" נאלצים התושבים הפלסטינים להתמודד עם מגוון בירוקרטי מסורבל, כך שקבלת ההיתר אורכת לעתים חודשים ארוכים. כל היתר ניתן לתקופה קצובה ומחייב חידוש עם סיום תוקפו, ובכל פעם יש להוכיח מחדש זיקה למקום, על פי רשימה סגורה של עילות (ניהול עסק, מסחר, תעסוקה, עבודה בחקלאות ועוד מספר מצומצם של תפקידים ופעולות). ההחלטה על מתן ההיתר או על סירוב לתיתו מתקבלת בהתאם לשיקול הדעת הבלעדי של המנהל האזרחי, תוך שלילת הזכות להליך הוגן: ללא הנמקה, שימוע, תיעוד או אפשרות אמיתית לערער.

"משטר ההיתרים" הפך את הפלסטינים שבמובלעות גדר ההפרדה ל**שוהים בלתי חוקיים בבתיהם ובאדמותיהם שלהם**, והוא פוגע קשות בזכויות היסוד שלהם, ובראש וראשונה – **בחופש התנועה, בזכות לפרנסה ולקיום בכבוד ובזכות לחיי משפחה**. על פי נתוני משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), כ-11,000 פלסטינים החיים ב-32 קהילות מאחורי הגדר תלויים במתן היתרים כדי לחיות בבתיהם-שלהם. מספר גדול בהרבה של פלסטינים – כ-150 קהילות – תלויים במשטר ההיתרים כדי לעבד את אדמותיהם, הממוקמות ב"מרחב התפר".⁴⁶⁶

⁴⁶² אופיר פורשטיין, **אדמה שדודה: חסימת הגישה של פלסטינים לקרקע סביב התנחלויות**, בצלם, ספטמבר 2008. ראו גם הגדרת "שטח ביטחון מיוחד" באתר הפרקליטות הצבאית < שאלות ותשובות > אזור יהודה ושומרון, <http://www.law.idf.il/338-he/Patzar.aspx>.

⁴⁶³ **אדמה שדודה: חסימת הגישה של פלסטינים לקרקע סביב התנחלויות**, ה"ש 462 לעיל.
⁴⁶⁴ בהקשר זה יש לציין כי בשנת 2006 הדגיש בג"ץ את זכותם של לחקלאים הפלסטינים לגישה חופשית ובטוחה לאדמותיהם, תוך מינימום הגבלות על ידי כוחות הביטחון. עוד נקבע, כי על צה"ל חלה החובה להגן על החקלאים ועל קניינם מפני התנכלויות בג"ץ 9593/04 מוראר נגד מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון (פס"ד מיום 26.6.2006).
⁴⁶⁵ עו"ד אלעד כהנא ויונתן קנוניץ, **משטר ההיתרים: הפגיעה בזכויות האדם בשטחי הגדה המערבית המכונים**

"מרחב התפר", המוקד להגנת הפרט, מרץ 2013.
⁴⁶⁶ **השפעה ההומניטרית של הגדר**, ה"ש 454 לעיל.

יש להדגיש כי קבלת היתר כניסה למרחב התפר אינה מקנה את האפשרות לנוע בחופשיות אל השטח והחוצה ממנו: הגישה לאדמה החקלאית שמעבר לגדר מתועלת דרך 74 שערים, שמרביתם (52) פתוחים רק בעונת מסיק הזיתים, בחודשים אוקטובר-דצמבר.⁴⁶⁷ ההיתר שניתן לכל חקלאי מוגבל לכניסה וליציאה משער אחד בלבד. ככלל, הפלסטינים אינם מורשים ללון במרחב התפר, ומכאן שנוסף על הגבלת טווח התנועה שלהם מוגבל גם סדר יומם. הכניסה ברכב למרחב התפר מחייבת השגת היתר מיוחד, אף לתושביו הקבועים של השטח הסגור, וכן נדרש היתר מיוחד לחקלאים בעלי היתר המבקשים לשנע את התוצרת או לעבד את אדמותיהם באמצעות רכב חקלאי.

העתקת מגורים לכפר פלסטיני שנותר כלוא במרחב התפר כפופה אף היא להחלטת המנהל האזרחי. את הבקשה לקבל היתר "תושב חדש" במרחב התפר צריכים להגיש הן המבקש והן "קרוב המשפחה (תושב קבוע במרחב התפר)";⁴⁶⁸ המשמעות היא כי העתקת מגורים למרחב התפר כפופה לעילה האחת והיחידה של "איחוד משפחות", משל מדובר בהגירה למדינה אחרת. לעומת זאת, כל ישראלי, יהודי זכאי שבות ואפילו תייר, חופשי לעבור להתגורר בהתנחלות המצויה במרחב התפר ללא כל צורך בהיתר.

משטר ההיתרים מוביל לנישול שיטתי של תושבים פלסטינים מאדמותיהם שבמרחב התפר. במחקר שערך OCHA לגבי 67 קהילות בגדה המערבית, נמצא כי רק 18% מקרב מי שנהגו לעבד את האדמות באזור הסגור לפני שהוקמה גדר ההפרדה, זכו להיתר להמשיך ולעשות כן. פירוש הדבר הוא כי על ידי הקמתה של גדר ההפרדה והחלת משטר ההיתרים שללה ישראל מכ-80% מהאנשים אשר עיבדו את אדמותיהם ואדמות משפחתם את הגישה אליהן.⁴⁶⁹ למרות זאת, בשנת 2011 דחה בג"ץ עתירות שהגישו ארגוני זכויות אדם, וקבע כי בכפוף לשינויים אחדים בהסדרים, ההחלטה על סגירת השטח ועל החלת משטר ההיתרים בו היא מידתית.⁴⁷⁰

⁴⁶⁷ [השפעה ההומניטרית של הגדר](#), ה"ש 454 לעיל.

⁴⁶⁸ על פי חלק ב' לתוספת להוראות בדבר תעודת תושב קבוע במרחב התפר (יהודה והשומרון), התשס"ד-2004.

⁴⁶⁹ [דו"ח מיוחד: משטר אישורי המעבר בשערי הגדר לאחר ארבע שנים: השפעה על המצב ההומניטארי בצפון הגדה](#)

[המערבית](#), משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA), נובמבר 2007, בעמ' 2.

⁴⁷⁰ בג"ץ 9961/03 [המוקד להגנת הפרט נ' ממשלת ישראל](#) (פס"ד מיום 5.4.2011).